

NATAŠA ŠPRLJAN

Centar za jadranska onomastička istraživanja
Sveučilište u Zadru
Trg kneza Višeslava 9, HR-23000 Zadar
nsprljan@unizd.hr

TOPONIMIJA I GOVOR OTOKA RIVNJA

U prvome dijelu rada opisuju se fonološke, morfološke i sintaktičke značajke rivanjskoga govora. Nakon toga slijedi popis rivanjskih toponima popraćen toponomastičkim zemljovidom na kojemu je prikazan njihov razmještaj. Drugi je dio rada detaljna motivacijska raščlamba toponimijske građe. Radu je priložen abecedno kazalo toponima.

1. Uvod

Rivanj je jedan od najmanjih naseljenih otoka zadarske skupine, površine 5,7 km² i duljine obalne crte 10,3 km. Najviši vrh *Lokočina* visok je 112 metara. Otok se pruža u smjeru SZ – JI i čini prirodni produžetak Ugljana.

Sudeći prema arheološkim ostacima, otok je bio naseljen još u ilirsko doba. Prvo naselje na Rivnju nalazilo se u uvali *Lokva*, preko puta ugljanskih Mulina. Na tome se lokalitetu i danas nalaze ostatci crkvice (vjerojatno je riječ o crkvisi svete Barbare) i groblja, kao i tragovi kućica bez žbuke. Prema usmenoj predaji to su staro naselje u 16. st. srušili gusari (Radulić 1997: 69), nakon čega se novopridošlo stanovništvo selilo prema unutrašnjosti otoka. Ondje se, na stotinjak metara nadmorske visine, formiralo novo naselje, a na vidikovcu nad njime izgrađena je (1877.) crkvice svete Jelene. Izgradnja novoga naselja u unutrašnjosti otoka prirodno je uvjetovala orijentiranost otočnoga stanovništva ka kopnenim aktivnostima (poljodjelstvo, stočarstvo). Sve donedavno velik dio površine otoka činila su obradiva zemljišta, no danas je gotovo sve zapušteno, a otok je zarastao u makiju. U posljednjih nekoliko desetljeća sve se više kuća gradi bliže moru, a nekadašnji centar Rivnja, *Stáro Selò*, danas je posve napušten i napola srušen. Uz to, otok je u posljednjih nekoliko desetljeća dvaput dodatno devastiran požarom. *Burnji* dio otoka izgorio je 1977., a južni 2009. godine.

Na Rivnju nema izvora vode, pa se ona oduvijek dovozila brodom. Nekoć je u naselju bilo više bunara bočate vode, no glavni izvor vode za otočane bila je *Lòkva/Lokvìna*, velika lokva u kojoj se skupljala kišnica. Održavanje Lokve bila je obveza svih mještana. Danas je ona zapuštena i neuporabljiva. Iako većina kuća na Rivnju ima cisternu za prikupljanje kišnice, otok i dalje ovisi o brodskoj opskrbi vodom.

Oskudica vode jedan je od glavnih razloga njegove slabe napućenosti i iseljavanja starosjedilaca, te je u drugoj polovici 20. stoljeća zabilježen znatan demografski pad (kao, uostalom, i na većini jadranskih otoka), a nakon zatvaranja škole 1958. godine mlado je stanovništvo osuđeno na odlazak s otoka. Rivanjsko je stanovništvo danas, moglo bi se reći, na pragu odumiranja: stalnih je žitelja otoka tek petnaestak i mahom su starije životne dobi. Atmosfera je nešto življa u ljetnoj sezoni jer mnogi Rivanjci koji više ne žive na otoku i dalje na njemu ljetuju, a nekoliko kuća nudi i turistički smještaj.

2. O imenu otoka

Ime otoka Rivnja, na prvi pogled etimološki neprozirno, oduvijek je zadavalo poteškoća onomastičarima i etimolozima. Skok (1950: 101) oblik *Ripanium*, zabilježen u crkvenim knjigama (ne navodeći pritom o kojim je knjigama riječ), smatra pogrešnim zbog očekivanoga naglasaka na *a* (prema tome obliku danas bi se u toponimu *Rìvanj* pretpostavljao naglasak na zadnjemu, a ne na prvome slogu). Za Rivanj nema potvrda ni kod cara Konstantina Porfirogeneta. Doduše, Skračić (2002: 193–194) nagađa da bi se pod drugim dijelom njegova, dosad još nerazjašnjenoga imena *Katautrebena* moglo kriti upravo ime ovoga otoka (*rebeno/reveno* > *Rìvanj*). Najstarija potvrda, koja glasi *Rivan*, datira iz razdoblja mletačke uprave Dalmacijom. Skok (1950: 101) ne predlaže nikakvu etimologiju za taj toponim, tvrdi jedino da zasigurno nije hrvatskoga podrijetla. Njegovu tvrdnju poslije opovrgavaju Filipi i Skračić.

Filipi je prvi pokušao proniknuti u podrijetlo imena *Rìvanj* te ga isprva izvodi iz *ripa* 'obala'. No poslije, na osnovi detaljnoga istraživanja hidrotponimije na zadarskim otocima, zaključuje da je riječ o hidrotponimu izvedenu iz osnove *rnj* predrimskoga postanja (Filipi 1957: 486). Njegovo mišljenje dijeli i Skračić (1998: 226). Jedna od inačica navedene osnove jest *rvanj*, iz koje se izravno može izvesti *Rìvanj*. Prema Filipijevu mišljenju, čitav je otok dobio ime *pars pro toto* postupkom prema lokvi vode (danas *Lòkva/Lokvìna*) koja se, kako nagađa, некоć zvala *Rìvanj*.¹ S obzirom na to da je ta osnova bogato potvrđena na zadarskim otocima (i to isključivo na njima) u raznoraznim inačicama i da uvijek označuje vodu

¹ Kao paralele Filipi (1986: 137) navodi još dvije lokve na zadarskim otocima koje su se некоć zvale *Rivanj*, jednu na Ugljanu, a drugu na Ižu.

(Filipi 1984), u ovome se radu priklanjamu mišljenju Filipija i Skračića te *Rîvanj* smatramo hidrotoponomom.

3. Metodologija

Kako danas na Rivnju živi tek petnaestak ljudi, od kojih dio nije rodом s otoka (udaje, priženjenja), a većina je dio svojega života provela u gradu, pronaći prikladne informante koji poznaju otočnu toponimiju, a pritom govore izvornim idiomom, bio je popriličan izazov. No, uz malo truda i dosta sreće došli smo do pravih osoba, pa s priličnom sigurnošću možemo tvrditi da smo prikupili gotovo sve što se prikupiti dalo od današnje toponimijske građe (naravno, svjesni činjenice da je gotovo nemoguće prikupiti sve toponime te da je velik dio građe već nepovratno izgubljen).² Toponimijska građa predstavljena u ovome radu prikupljena je tijekom terenskoga istraživanja na samu otoku te u razgovoru s Ladislavom Radulićem, autorom *Rječnika rivanjskoga govora* (2002.) i rada *Toponomastika otoka Rivnja* (1977.).

Što se tiče opisa govora, valja imati na umu da su mnogi Rivanjci već sredinom 20. stoljeća odlaskom iz otočne sredine prihvatili tzv. gradski govor (Radulić 2002: 9–10). Ipak, izvorni rivanjski govor još se uvijek može čuti, u što smo se uvjerali razgovarajući s našom informaticom starije dobi koja nikada nije napuštala otok i vjerojatno je posljednji živući govornik rivanjskoga govora.³ Opis govora u ovome radu uglavnom se temelji na primjerima iz slobodnoga razgovora s njom. Tek iznimno, ako nam je nedostajalo potvrda za neku pojavu, opis smo upotpunili primjerima iz Radulićeva *Rječnika*.

Toponimi prikupljeni na terenu ubicirani su na toponomastičkome zemljovidu i označeni brojevima od 1 na krajnjemu sjeverozapadu do 122 na krajnjemu jugoistoku. Toponimski likovi predstavljeni su u idućemu poglavlju (Toponimijska građa) i popraćeni brojevima koji odgovaraju brojevima na zemljovidu te opisom referenta, a neki od njih i primjerima iz govora ili gramatičkom napomenom (ako su nam podatci bili dostupni). Nadalje, svi su likovi još jednom pobrojani u Abecednome kazalu toponima, koje se nalazi na kraju rada. Svaki toponimski lik unesen je u kazalo onoliko puta koliko u njemu ima punoznačnih riječi, s time da je u svakome unosu druga punoznačna riječ na početnome mjestu (primjerice, toponimski lik *Dòli nâ Vodu* uveden je u kazalo dva puta: kao *Dòli nâ Vodu* i kao *Vodu* (*Dòli nâ ~*)). Na taj je način omogućeno pretraživanje kazala polazeći od bilo koje punoznačne riječi u toponimskome liku.

² Velika zahvala Dušanu Fatoviću za izniman trud, vrijeme i energiju koje nam je nesebično poklonio.

³ Odsrca zahvaljujem Tini Radulić bez koje bi ovaj rad uistinu bio nepotpun.

4. Toponimijska građa⁴

Brojčana oznaka	Toponim	Opis	Primjeri iz govora / gram. napomene
1	<i>Grūja, Grūjica</i>	lokalitet na <i>Let'êrni</i> na kojemu su ostatci <i>grūje</i> , dizalice	<i>Grūja je kâ dīzalice. Mōga si dīgnuti kajīć. Ōnda je mōga dôći leternīšta īspod, na dvā krāja ga zakāči i ōnda ga je dīza gōri.</i>
2	<i>Let'êrna, Lint'êrna, Māli Škōlj</i>	otočić na kojemu je svjetionik	<i>Tū je bī leternīšta. G īspriđ Māloga Školjā</i>
3	<i>Trogirić</i>	krajnji SZ rt Rivnja	
4	<i>Gāma</i>	mala uvala, pogodna za ribolov	
5	<i>Za Omīšā</i>	predio sa SI strane brda Omīš	
6	<i>N^uōzdre</i>	uvala, pogodna za ribolov	
7	<i>Omīš</i>	brdo i vrh	
8	<i>Pūnta Navīne, Za Navīnu</i>	rt	
9	<i>Barānovi Borīći</i>	šuma na brdu Navina	<i>G kod Barānovih Borīčov</i>
10	<i>Dubrīnka</i>	uvala s lokvom, pogodna za ribolov	
11	<i>Navīna</i>	brdo	
12	<i>Lōkva</i>	lokva u uvali Dubrin-ka	
13	<i>Lūpēški Mū(l)</i>	mul pokraj kojega je prirodna udubina u obali	<i>Māli kajīć ūđe unūtra, mōže se sakrīti.</i>
14	<i>Konalīć</i>	mala udubina u terenu	

⁴ Velikim se početnim slovom pišu sve sastavnice višerječnoga toponima osim prijedloga i veznika, kako je to uobičajeno u radovima djelatnika Centra za jadranska onomastička istraživanja.

Brojčana oznaka	Toponim	Opis	Primjeri iz govora / gram. napomene
15	<i>Strīca Njīva</i>	nekadašnje obradivo zemljište	
16	<i>Māla Rūpa</i>	uvalica	
17	<i>Konq̄(l)</i>	veća udubina u terenu	
18	<i>L^uōvrīna, L^uōvrīnja</i>	dio obale	<i>Mālo uvūčeno unūtra, kào da je nētko otkīnuo.</i>
19	<i>Vēli Kūs, Pod Vēli Kūs(i)</i>	nekadašnje obradivo zemljište, maslinici	<i>Jesi hodī pobrāt māsline Pod Vēli Kūs?</i>
20	<i>Zmōrašnja Glavīca</i>	brdo i vrh	
21	<i>Dīdove Māsline</i>	maslinik	
22	<i>Īdula</i>	otočić	
23	<i>Vēla Rūpa</i>	mala uvala	
24	<i>Klānāc</i>	prolaz između dvaju suhozida	
25	<i>Dōli nā Vodu</i>	lokva; nekoć je služila za opskrbu vodom, a danas je obrasla gustom makijom	
26	<i>Pod Vēli Kūs</i>	uvalica	
27	<i>Platići</i>	nekadašnje obradivo zemljište	<i>Tāmo su bile njīve. G ĩza Platićov</i>
28	<i>Dočić, D^uōčić</i>	manja udolina	
29	<i>Žq̄lō</i>	dio obale	
30	<i>Īza Rīvnja, Drūgo M^uōre</i>	ime za more i obalu na SZ strani otoka	<i>Tāko zovemō svē s būrnje strānē.; Pōša je topīti mriže Īza Rīvnja.</i>
31	<i>Lokōčina</i>	najviše brdo na Rivnju	
32	<i>Jèzero</i>	duboka jama među kamenjem s vodom na dnu	

Brojčana oznaka	Toponim	Opis	Primjeri iz govora / gram. napomene
33	<i>Jamür(i)na, Jäma, Procⁱêsija, Rûpa</i>	jama u kojoj se skupljala voda, danas obrađivala makijom; prema legendi u nju je upao pas i isplivao u Velome Ždrelcu, kanalu između Rivnja i Ugljana	<i>Zvâli su je sväkako: i Jäma, i Procⁱêsija, i Rûpa...</i>
34	<i>Pût Dubrînke</i>	put koji vodi prema uvali Dubrinka	
35	<i>Japlën(i)ca</i>	kopno u pozadini uvala gdje se <i>peklo</i> vapno	
36	<i>Vëla Stⁱëna</i>	velika kamena gromada	
37	<i>Lokvânj</i>	velika lokva u Starome Selu	<i>Vädili su kâmen i ostâla je prîrodna lõkva.</i>
38	<i>Trmezâ(l)</i>	dio obale i zemlje, maslinici, njive	
39	<i>Na Bûru</i>	tako Rivanjci nazivaju cijelu SZ stranu otoka koja je okrenuta <i>na buru</i> (<i>bura</i> 'vjetar koji puše iz smjera SZ')	<i>g^uõrnja strâñnâ otõka</i>
40	<i>Kod Crîkve</i>	prostor oko crkvice sv. Jelene	
41	<i>Stâri Pût</i>	stari nepločeni put u Starome Selu	
42	<i>Stâro Selõ</i>	stari dio naselja na brdu	Dvori po prezime-nima: <i>Arbanäsini, Blējãlovi, Prsürini, Sîparini, Dv^uõri Šjõre Marîje (Stüljini), J^uõsini, Barânovi, Čãćini, Bârîni.</i>
43	<i>Zg^uõr Vodⁱê</i>	predio sa sjeverne strane lokve Vodine	

Brojčana oznaka	Toponim	Opis	Primjeri iz govora / gram. napomene
44	<i>Gušt'erna</i>	cisterna u Starome Selu oko koje se okupljalo stanovništvo i odvijao sav seoski život	<i>Št'erna se napājāla od svih kŭc ōkolo.; Svě se vodilo u selŭ oko tōg.</i>
45	<i>Sv'eta Jel'ena</i>	crkvice na uzvisini; stara tritotinjak godina, i danas u funkciji	
46	<i>Īlovač</i>	obrađiva površina	
47	<i>Vodostājina</i>	udolina u kojoj se zadržava voda	
48	<i>Vr̄njic</i>	ograđena parcela u naselju	
40	<i>Vodā, Vodīna</i>	lokva u naselju	
50	<i>Pod Gromŭš</i>	čestica neobrađive površine	
51	<i>Stq̄ri Dv^uŕi</i>	dio Staroga Sela	
52	<i>Smetlišće</i>	obrađiva površina u naselju gdje se nekoć odlagalo smeće	
53	<i>Šīmīn Vr̄ta(l)</i>	obrađiva čestica	
54	<i>Vogrq̄ćić</i>	obrađiva čestica	
55	<i>Paračica</i>	dio obale i obradive površine	
56	<i>Jŭžnji Dv^uŕ</i>	noviji dio Staroga Sela	
57	<i>Pudarica</i>	obrađiva površina; dijeli se na <i>Jŭžnju Pudaricu</i> i <i>Zmōrašnjju Pudaricu</i>	
58	<i>Vodīna</i>	nekadašnja lokva, danas obrasla makijom	
59	<i>Podānak</i>	dijelovi plodne zemlje	

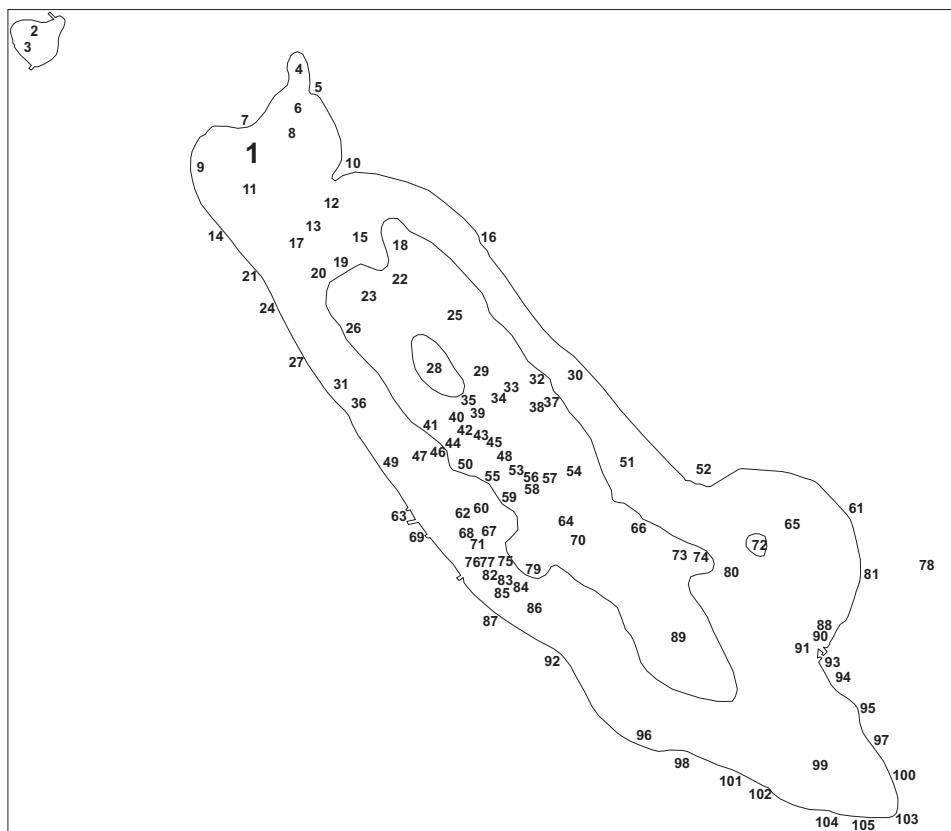
Brojčana oznaka	Toponim	Opis	Primjeri iz govora / gram. napomene
60	<i>Sapurâčina</i>	plitka jama u živome kamenu u kojoj se za-država malo vode	<i>Tô je krûg. Bilo je nekoliko živih plôča, nîsù se mîcale (...) Źâlôsti je bilo, ne vodîê.</i>
61	<i>Vâla</i>	uvala; Ugljanci ju zovu <i>Dupljakôvac</i>	
62	<i>Pod Pudarîcu</i>	obradiva površina	
63	<i>Vřta(l)</i>	obradiva površina	
64	<i>Barânovô Gûmlô</i>	čestica zemlje ograđena suhozidom	
65	<i>Rîvanj</i>	otok i jedino naselje na njemu	etnik: <i>Rivânac, Rivânka</i> ; mn. <i>Rivânci, Rivânke</i> ; ktetik: <i>rivânski</i>
66	<i>Bobôvišće</i>	obradivo zemljište	
67	<i>Jûžnje Strân</i>	obradiva površina s južne strane naselja	
68	<i>Ferql, Kod Ferqlâ</i>	mjesto gdje se некоć nalazio <i>feral</i> ('lučki svjetionik') čiji su ostatci i danas vidljivi	
69	<i>Gřbica</i>	uzbrdica u naselju	
70	<i>Mû(l)</i>	glavno otočno središte, brodsko pristanište, ime za cijeli dio naselja uz obalu	
71	<i>Gr^uôblje</i>	seosko groblje	
72	<i>Gustîernica</i>	umjetni bunar	
73	<i>Bûrnja Glavîca</i>	brdo i vrh	
74	<i>Volûjak</i>	neobradiva površina s većim udubljenjem nalik na lokvu	

Brojčana oznaka	Toponim	Opis	Primjeri iz govora / gram. napomene
75	<i>Drâga</i>	udolina s obradivim površinama i maslinicama	
76	<i>Tršina</i>	zemljište na kojemu se uzgajala vinova loza	
77	<i>Škril</i>	dio obale	
78	<i>Kud se (Dòli) Gnjuj Gòni</i>	seoski put	
79	<i>Pût Lökve</i>	put koji vodi od Staroga Sela prema uvali Lokva	
80	<i>Pod Jüžnje Strân</i>	obradiva površina s južne strane naselja	
81	<i>Zemljačina, Sridnja Glavica</i>	brdo i vrh	
82	<i>Pût Mqle Glave</i>	put koji vodi od Staroga Sela prema Maloj Glavi	
83	<i>Mocir(i)ca, Mocir(i)ca Mqla</i>	manja gomila, počivalište	
84	<i>Gola Glavica</i>	brdo i vrh	
85	<i>Vograda</i>	zemljište ograđeno suhozidom	
86	<i>Drážica</i>	manja udolina s obradivim površinama	
87	<i>Mqđino</i>	obradiva čestica	
88	<i>Lišica</i>	zaravan	
89	<i>Mqla Glavä</i>	vrh	
90	<i>Lučina</i>	morski prolaz između Ugljana i Rivnja	
91	<i>Mocir(i)ca Vëla</i>	veća gomila, počivalište	

Brojčana oznaka	Toponim	Opis	Primjeri iz govora / gram. napomene
92	<i>Ravānac, Za Ravānca</i>	velika zaravan	<i>Dōsta je rāvno... pānji smo užāli pōci iskopivāti posli vèlike kiše.</i>
93	<i>Prīēški Mû(l)</i>	mul, gradili su ga Prečani	
94	<i>Kīta Glavīna</i>	manje brdo iznad Lokve	
95	<i>Pod Lišīcu</i>	mjesto ispod Lišice	
96	<i>Pūt Vèle Glāve</i>	put koji vodi od Staroga Sela prema Veloj Glavi	
97	<i>Sazjūga Drāge</i>	obrađiva čestica s južne strane Drage	
98	<i>Pōglava</i>	brdašce	
99	<i>Krānjčēvo</i>	obrađiva čestica	
100	<i>Pod Mālu Glāvu</i>	predio ispod brda Mala Glava	
101	<i>Pod Pōglavu</i>	dio obale ispod brda Poglava	
102	<i>Pāljīn Vřta</i>	čestica zemljišta; nekada obrađena, sada zapuštena	<i>G ozgôr D“ôca</i>
103	<i>Vèla Glāvā</i>	brdo i vrh	
104	<i>Bīele Stēne</i>	istaknute stijene na obali	
105	<i>Bunâr</i>	bočata voda uz more	
106	<i>Būnje Drāga</i>	uvala; neki ju nazivaju <i>Būrnja Drāga</i>	
107	<i>Lōkva, Lokvīna</i>	uvala s <i>mandraćem</i> ('mali, često urbanizirani završetak uvale'), imenovan prema jednoj velikoj lokvi	

Brojčana oznaka	Toponim	Opis	Primjeri iz govora / gram. napomene
108	<i>Lòkva, Lokvìna</i>	velika lokva, nekoć je bila glavni izvor vode za Rivanj	
109	<i>Lūpěški Mû(l)</i>	mul na Lokvi	<i>Mûli kajîć ûđe unûtra, mōže se sakriti.</i>
110	<i>Na Īgo, Na Jūgo</i>	tako Rivanjci zovu cijelu II stranu otoka	
111	<i>Crkvìna, Kod Crikvìne</i>	dio uz obalu gdje su ostatci crkve sv. Barbare	<i>Crìkva je bìla sazjûga Lòkve.</i>
112	<i>Mřv(i)no</i>	dio neobradivoga zemljišta uz more	
113	<i>Ařtîć</i>	manji rt	
114	<i>Žalîć</i>	dio obale	
115	<i>Požarić</i>	dio neobradive površine	
116	<i>Žřnovica</i>	dio obale	
117	<i>Pod Borîci</i>	dio obale	
118	<i>Grūž(i)na</i>	dio obale, mjesto s rupom u kojoj se zadržava <i>grüg</i> ('ugor')	
119	<i>Mulić</i>	manji mul, danas potopljen	<i>Od Crkvìne prema Tûôrki.</i>
120	<i>Pûnta</i>	krajnji II rt Rivnja	
121	<i>Pod Kîtu</i>	dio obale	
122	<i>Tûôrka</i>	isklesani kamen u moru koji je bio namijenjen mlinu za masline	<i>U môru je dân danâs kâmen.</i>

5. Toponomastički zemljovid Rivnja

6. Opis rivanjskoga govora

Govor otoka Rivnja pripada skupini srednjočakavskih ikavsko-ekavskih govora.⁵ Od mnogih ga čakavskih govora razlikuje izostanak upitno-odnosne zamjenice *ča*, umjesto koje se govori *štò* (*rãđi što znãš; što ću ti rěći; štò ću jã vãmo*). Ipak, tragovi zamjenice *ča* prisutni su u oblicima *zãč* i *p^uôč* (*znãš zãč je òn ljût*)⁶ te u genitivnome obliku *česà* (v. Radulić 2002: 19). Također smo u živome govoru najstarije informantice zabilježili, uza zamjenicu *štò*, više puta zamjenicu *čã* (*ča nĩ ništa sprēmã za rũčãk; nekoliko žĩvih plõča ča se nĩsũ mĩcale; onò zovẽmo Pũnta*,

⁵ Kada je riječ o otočkim govorima, srednjočakavski, tj. ikavsko-ekavski dijalekt, prostire se na otočkome području od Krka do Dugoga otoka i Ugljana, dok otoci od Pašmana i Kornata prema jugu pripadaju južnočakavskom ikavskom dijalektu. V. Lisac (2009: 95, 139).

⁶ »(...) pretežno čakavskima se mogu smatrati svi govori i dijalekti u kojima uz zamjenicu *što* ili *kaj* supostoje tragovi zamjenice *ča* (...)« (Brozović 1963: 45).

onò ča ìde ka ìde gòri br^uòd; znqš ča cù ti rěci itd.). Ti primjeri pokazuju da se na Rivnju vjerojatno donedavno govorilo čă.

Primjeri navedeni u ovome opisu govora crpljeni su iz toponimije te iz slobodnoga razgovora s informanticom starije dobi koja nikada nije napuštala otok i vjerojatno je jedini posljednji živući govornik rivanjskoga. Opis smo upotpunili (kada nismo imali podatke s terena) podacima iz Radulićeva *Rječnika rivanjskoga govora* (2002.).⁷ Morfosintaktički opis pojednostavnjen je i usredotočen isključivo na značajke koje su potvrđene u toponimijskoj građi.

6.1. Vokali i slogotvorni sonanti

Izgovor kratkih vokala uglavnom se podudara sa standardnim štokavskim izgovorom; jedine se razlike tiču vokala *i*, koji se izgovara izrazito umekšano te time prouzročuje palatalizaciju prethodnoga konsonanta.⁸ Takav bismo izgovor u transkripciji mogli zabilježiti, npr. *plat 'iči, nav 'ina*. No, s obzirom na to da ta pojava nema fonološku vrijednost u građi *i* u primjerima spontanoga govora, ne bilježimo ju nikakvim posebnim znakom. Pojava se odvija bez obzira na dužinu/kračinu vokala (npr. *om 'iš, trogr 'ič*) ili na njegovu naglašenost/nenaglašenost (npr. *bobòv 'išće*).

U zanaglasnome položaju dolazi do sinkope vokala *i*: *Japlèn(i)ca, Mřv(i)no, Gržž(i)na, Jamür(i)na*.

U prijedlogu *iza i* redovito otpada: *Za Omišă, Za Ravânca*, dok se u infinitivima zadržava: *meçâti, iskřçâti, stqti, voziti; poj çu viti; zvâti sestri; dõjti po tẽbe; užâli su põjti ložit pa pẽci*.

Kratko *a* pojavljuje se samo u nenaglašenome slogu: *Zmõrašnja Glavica, Platići*, dok je naglašeno *a* zahvaćeno duljenjem (detaljnije u 6.3.).

Izgovor kratkih vokala *e, o* i *u* identičan je standardnomu štokavskom izgovoru.

Za duge vokale karakteristične su pojave zatvoreniji izgovor vokala *ā (ǣ)* te diftongacija vokala *ē (>ⁱe)* i *ō (>^uo)*.

Izvorno *ā* zatvara se u naglašenome položaju: *Gârma, Mâla Rûpa, Konq(l), Bunq, Za Ravânca, Pqļjev Vrta, mlqda, znqš, sùtradqñ, stqra, nqsqñ, stqñ*; i u prednaglasnome položaju: *Vëla Glqvà, Žqļlõ, Kod Ferqļä, Mqđino, Mâla Glqvà, Krqñjçëvo, u grqđi, vrqti, u stqñi*. Vokal se ne zatvara ako je *â* dobiveno novijim duljenjem (*Bünje Drâga, Klqñac, Dïdove Mâsline, Dõli nâ Vodu, Barâново*

⁷ U svojem *Rječniku*, koji sadržava više od 4000 natuknica, Radulić (2002) daje i kratak opis rivanjskoga govora koji uključuje fonetsko-fonološki, morfološki i sintaktički dio.

⁸ Izgovor rivanjskih konsonanata pred vokalom *i* vrlo je sličan izgovoru tzv. mekih konsonanata u ruskome jeziku. Sličan izgovor zamijetili smo na Viru (Skračić i Šprljan 2016: 498) i u Privlaci (autoričina opažanja s najnovijih terenskih istraživanja).

Gūmlö, Sapurâčina, Vâla, Drâžica, Barânovi Borići, smētâti, vâditi, mâti) (detaljnije o tome tipu duljenja u 6.3.).⁹

U zanaglasnome položaju zatvorenost vokala *g* održala se nakon pokrate za-naglasne dužine (*û gr̥ad < û gr̥ād*) (v. 6.3.).

Dugi vokali *e* i *o* diftongiraju se u naglašenome i u nenaglašenome položaju. Izgovor prvoga elementa slabije je izražen, stoga te diftonge bilježimo *ⁱe* i *^uo*.

e > ⁱe: *Vêla Stⁱêna, Gustⁱêrnica, Bⁱêle Stⁱêne, Zg^uôr Vodⁱê, cíêr, devedesⁱêt gödin, nⁱêma vrîmena, tⁱêško, tūčⁱê, pūna plūca vodⁱê, Pⁱêrê, pⁱêtâk, dvâ mîsⁱêca;*

o > ^uo: *D^uôčić, Zg^uôr Vodⁱê, G^uôla Glavica, T^uôrka, Kud se Dôli Gn^jôj Gôni, L^uôvrîna, N^uôzdre, b^uôlnica, do pr^uôve, ka smo d^uôšli tâmo, pr^uôjti, skočila san t^uôte.*

Ipak, valja napomenuti da diftongacija danas u rivanjskih govornika može sporadično i izostati, što je vidljivo iz primjera spontanoga govora: *u môru, štêrna, Procêsija*.

Ispred nazala vokali *e* i *o* zatvaraju se:

e > i: *gr̥n, pij̥n, kâžin, mûnjin, vîčin na njêga, ne môr̥in, neka dôjdin kod njê*

o > u: *ûn, ûnda, s brôdun, pokûjnega, nemûj, sa trajêktun, s tóbun.*

Zabilježili smo i primjere zatvaranja *o* pred drugim konsonantima (*krûz more, dûjdi*).

Refleks je praslavenskoga jata na Rivnju ikavsko-ekavski. Uz primjere koji dosljedno slijede Jakubinski-Meyerovo pravilo¹⁰ (*Kud se Dôli Gn^jôj Gôni; dîci, vrîme, lîvo, gôri, ponêdiljak, mrîže, jîsti, dvî, potrîba, žîvîli, lîpo, bîži, dî, ûvik, ne smîn, ne môre se sîtiti, jô se sîcan; Gustⁱêrnica, Vêla Stⁱêna, nevêsta, obêd*), ima i iznimaka kao što su: *Bⁱêle Stⁱêne, Dîdove Mâsline, nêki, nêkako, nekolîko, nêkoga, nêko vrîme, nêgdi, cvêce, smêstiti, nâprid, u srîdu.*

Refleks poluglasa (šva) redovito je *a*: *Kl̥nâc (< psl. *kolnъcъ).*

Nazalno **q* svugdje je dalo *u* (*Vêli Kûs, mûž, rûkâ*).

Refleks nazalnoga **ç* jest *e* (*dêset, mⁱêso*), a iza palatala moguć je i refleks *a* (*jâcmer, ali pôčêla*) (usp. Radulić 2002: 22).

Jaka čakavska vokalizacija zabilježena je samo u primjeru *s mânon*.

Slogotvorno *r* uvijek je kratko i izgovara se bez popratnoga vokala: *Trmezâ(l), Vr̥njîc, Šîmîn Vr̥ta, G^řbica*.¹¹ Jedini rivanjski toponim u kojemu se *r* ostvaruje

⁹ Nema diftongacije vokala *â* tipične za sjeverozapadni dio otočja (Ist, Olib, Silbu, Molat, Premudu i SZ dio Dugoga otoka, te Kali na Ugljanu). Usp. Skračić (1996: 332) i Jurić (2007: 338).

¹⁰ Prema Jakubinski-Meyerovu pravilu *ě + t, d, n, l, r, s, z + a, o, u, Ø > e*, a u svim ostalim slučajevima *ě > i*. V. Moguš (1977: 39).

¹¹ Realizacija slogotvornoga *r* kao sonanta uobičajena je također za susjedne otoke Iž, Ravu i Sestrunj te za jugoistočni dio Dugoga otoka, dok je refleks *ar* uobičajen za sjeverozapadni dio zadarskoga otočja i za velik broj kvarnerskih govora (usp. Jurić 2010a: 782). Usp. na zadarskim oto-

kao *ar* jest toponim *Artič*, što Radulić (2002: 22) tumači utjecajem ugljanskoga toponima *Artina* koji se nalazi preko puta. Taj oblik ne bi nas trebao iznenaditi jer je oblik *arat/artič* specifičan za sjeverni Jadran, dok je za južni dio specifičan oblik *rat/ratić/ratac* (Skok 1950: 147). Popratni vokal *i* pojavljuje se u toponimima *Kod Crikve* i *Kod Crikvine*.¹²

6.2. Konsonanti

U govoru je otoka Rivnja razlika između *č* i *ć* izražena; izgovor *č* jednak je standardnomu štokavskom (*Lučina*, *Kr̂n̂njčëvo*, *Paračica*, *Vogr̂čičić*, *Ĭlovač*, *D^uôčić*, *plăče*, *năvečer*), dok *ć* ima palatalnu realizaciju [tʃ], karakterističnu za mnoge čakavske govore. Radi simplifikacije taj fonem u toponimijskoj građi i u primjerima govora bilježimo kao <ć> (*Lokôćina*, *Žalīć*, *Pod Borīči*, *Platīci*, *Trogirīč*, *trěća*, *kûća*, *ôcěš*, *pôšla ćä*).

Kao i drugdje na zadarskim otocima, skupina *št'* dosljedno je očuvana; u toponimijskoj građi bilježimo ju kao <šč> (*Smetlišće*, *Bobôvišće*).

Još jedna značajka rivanjskoga govora zajednička s ostalim zadarskim otočnim govorima čuvanje je palatala *ļ*, koji u toponimijskoj građi i u primjerima govora bilježimo kao <lj> (*Pļļjev Vřta*, *Cřļļëne Zëmlje*, *Ugljļn*, *nedīlja*, *obītelj*, *ljūt*, *čeljādē*). U najstarije informantice zabilježili smo i primjer *jūt* (u drugih govornika *ljūt*). Na mogući prijelaz *ļ > j* upućuje još i toponim *Grūļjica*.¹³

Ń se depalatalizira u etniku *Rivānac*, *Rivānka*, *Rivānci*, *Rivānke* i u ktetiku *rivān̄ski*, no u toponimima se redovito čuva, te ga u toponimijskoj građi i u primjerima govora bilježimo kao <nj>: *Rīvanj*, *Lokvānj*, *Kr̂n̂njčëvo*, *Būnje Drāga*, *Būrnja Glavīca*, *Jūžnje Str̂n̄n*, *Kud se Dōli Gn̄j^uôj Gōni*, *Zmōrašnja Glavīca*, *Strīca Njīva*.

Čuva se *h* (*zakūhāla*, *jūhu zakūhāti*, *krūha*, *hrānīt*, *zapūhālo*), a skupina *hv* prelazi u *v* (*uvātiti*).

Finalno nastavačno *-m* prelazi u *-n*: *sa trajëktun*, *s brōdun*, *stojīn*, *mōlin te*, *nē znan*, *š njīn*, *s mānon*, *morān*.

Refleks **d'* jest *j*: *mlāji*, *tūji*, *gōsvoja* (Radulić 2002: 24) iako se u mnogim primjerima pojavljuje i *d'*, zvučni parnjak glasa *t'*, koji bilježimo kao <đ> (*rōđena*, *rōđaci*, *đāva*).

Glas *l* ima velarni izgovor i često se na kraju riječi izostavlja: *Konā*, *Tr̄mezā(l)*,

cima *Vartal* (Molat, Ist, Sestrunj, Tun, Zverinac), *Vrtal* (Rava, Iž, Zverinac, Lavdara), *Varh* (Zverinac, Ist, Molat, Silba, Premuda, Škarda), *Vrh* (Iž, Molat, Lavdara, Tun, Sestrunj, Ist, Škarda, Rava) (Skračić 1996: 330).

¹² Oblik *crikva*, uobičajen za čakavštinu (usp. Jurić 2010a: 782), izvodi se iz psl. **cerky* (Matasović i dr. 2016) premda postoji i mišljenje da je riječ o posuđenici iz stvnjem. *chirihha*, iz stbav. *chirsch* ili iz nepotvrdenoga got. **kyrikō* (ERHSJ).

¹³ Usp. dugotočki toponim *Grūļjica* (Skračić 1996: 106).

Šīmīn Vřta, Mû(l), posq̇. Ostvaruje se u toponimu Škrīl.

Spirant *f* pojavljuje se isključivo u toponimima romanskoga podrijetla: *Kod Ferqlä*.

Još neke pojave prisutne u rivanjskome govoru:

- čuvanje skupina *jt* i *jd* u primjerima *dđiti*, *pđiti* itd. (*dđiti dđoma*, *neka dđjdin kod njē*)
- skupina *čr* u primjerima *črivo*, *čřv* (Radulić 2002: 27)
- *ž > r* u primjeru *mören*, *mōreš*, uz supostojanje oblika *mōgu* (*jq̇ se ne mōgu potūžiti*)
- *dr > zdr*: *zdrāca* (*bīla bi na zdrācamin zāspala*)
- disimilacija u kontaktu: *Barānovo Gūmlö* (< *gūmnö*) i na daljinu: *Japlēnica* (< *japnēnica*)
- protetski glasovi: *j* u primjeru *poslā jīma* i *v* u toponimima *V^uōgrada* i *Vogrq̇čić*
- reduplikacija: *sa sovīn kajīcōn*.

6.3. Naglasni sustav

Govor otoka Rivnja ima stariji dvonaglasni sustav: akcenatska mjesta uglavnom su dobro očuvana (iako ima iznimaka), ali je intonacijska opreka ukinuta, pa se akut izjednačio s dugosilaznim naglaskom: *Mû(l)*, *Kod Crīkve*, *Zg^uōr Vod^ē*, *Jūžnji Dv^uōr*. Ipak smo u govoru najstarije informantice zabilježili podosta primjera sporadičnoga pojavljivanja akuta: *kako göd onā odlūci*; *ūn ti ovāko stq̇ti ne mōre*; *nēčeš vīše tī mēne*; *tāmo smo brq̇li*; *da van kq̇žen*; *capūn i motīka*; *dvanaēsti dq̇n*; *rību nī tī jīsti*; *š njīn* itd.¹⁴

Budući da pojava akuta u rivanjskome govoru nije sustavna (zapravo je više iznimka nego pravilo), na fonološkoj razini postoji samo opozicija po dužini, odnosno postoje dva naglasaka: kratki /[˘]/ i dugosilazni /[˘]/. Prednaglasne su dužine očuvane (*Za Omīšā*, *Lūpēški Mû(l)*, *Krřnjčēvo*, *Mq̇la Glq̇vā*, *Mq̇dīno*), dok su zanaglasne, kao i u ostalim srednjoločakavskim govorima¹⁵, ukinute (*Bobōvišće*, *Vřta*, *Pōglava*). U toponimima *Vēla Glq̇vā*, *Mq̇la Glq̇vā* i dr. nema tragova zanaglasne dužine u vidu zatvorenijega izgovora vokala. Ipak smo u govoru najstarije informantice zapazili sporadičnu pojavu zanaglasnih dužina: *sēdq̇n gödīn*, *slūšq̇j*,

¹⁴ I u drugim se govorima zadarskoga otočja (npr. na Dugome otoku, Pagu, Ižu, Premudi, Istu, Silbi i Olibu) akut pojavljuje sporadično iako je na fonološkoj razini došlo do neutralizacije tonske opozicije (v. Lukežić 1990: 80, Lisac 2009: 105, Kapović 2015: 664–665). Detaljniji opis te pojave na Ižu vidi u Šprljan (2013: 150–151).

¹⁵ Zanaglasne su dužine pokraćene u svim srednjoločakavskim govorima. Tek se ponegdje mogu naći njezini ostatci (npr. na Pagu i na Ižu) ili tragovi u vokalizmu (npr. na Ugljanu) (v. Kapović 2015: 758).

skühḡti, počēla, idēn lēc itd.

Oksitoneza je prilično dobro očuvana (*Stḡro Selö, Žalīc, Arḡić, Žḡlō*) s mogućnošću dugosilaznoga naglasaka na zadnjemu slogu (*Omīš, Konḡ*). U sljedovima /[˘]/ i /[˘]˘/ naglasak se sporadično pomiče na prednaglasnu dužinu. Primjeri u toponimiji: *Lūpēški Mū(l) / Lūpeški Mū(l), Za Omīšā / Za Omīša, Klānāc/Klānac, Žḡlō/Žḡlo, Stāri Dv^uōri / Stāri Dv^uōri, Šīmīn Vḡta(l) / Šīmin Vḡta(l)*. Najstarija informantica u tim i sličnim primjerima dosljedno čuva naglasak na zadnjemu slogu.

Kao i u mnogim srednjočakavskim govorima, u rivanjskome se govoru dulje vokali u svim naglašenim zatvorenim slogovima:¹⁶ *N^uōzdre, Za Ravānca, Lokvḡnj, Tḡmezḡ(l), Mū(l), Pod Gromūš, Smetlišće, Zg^uōr Vodⁱē, Gustⁱērnica, Škril, Būrnja Glavīca, V^uōgrada, Klānāc*. Osim toga duljenja na Rivnju je prisutno i, po dataciji mlađe, duljenje kratkoga naglašenog *a* u otvorenome slogu.¹⁷ Naglasak dobiven tim duljenjem fonetski je jednak dugosilaznomu naglasku (*Būnje Drāga, Dōli nā Vodu, Barānovo Gūmlō, Sapurācina, Vāla, Drāžica, Barānovi Borīci; onī stāri nāši; mālo smo ga poznīvāli; zvāti sestru; bonāca*), te ga stoga ne bilježimo posebnim znakom. Za vokal *ā* dobiven tim tipom duljenja specifično je da zadržava svoju kvalitetu, odnosno da se ne zatvara kao što je to slučaj s izvorno dugim *ā* ili *ā* dobivenim spomenutim duljenjem vokala u zatvorenome slogu. Uz to, ima i primjera s kratkim naglašenim *a*, primjerice u posljednjemu slogu (*onā*) i u nekim prilozima (*ovāko, tāmo, tāko*), u toponimiji (*Vodostājina*) i u etniku *Rivānac*. U najstarije informantice kratko naglašeno *ā* pojavljuje se češće nego u ostalih Rivanjaca (npr. *uvātiti, mlādi; bila bi na zdrāčamin zāspala; poslā jīma*), što dodatno potvrđuje činjenicu da je riječ o pojavi novijega datuma.

Duljenje u otvorenome slogu ponekad zahvaća i vokal *o* (*īmamo ōca*), koji se može i diftongirati (v. 6.1.), kao u toponimu *G^uōla Glavīca*.

Kod imenica koje pripadaju pomičnoj naglasnoj paradigmi naglasak redovito preskače na proklitiku: *Dōli nā Vodu; ū more, zā me, kō sebe, kōd mene, dō nēga, pōšli ū grad; īli zā vo īli zā no; stāvi me nā te aparḡti; ū dom nⁱēće*.

6.4. Morfologija i sintaksa

U ovome poglavlju usredotočit ćemo se na one morfosintaktičke osobitosti rivanjskoga govora koje su specifične za tvorbu toponima, navodeći tek pokoju paralelu s primjerima iz živoga govora.

Neke od tih osobitosti važan su pokazatelj toponimskoga statusa likova, kao

¹⁶ Duljenje vokala u naglašenome zatvorenom slogu tipično je za većinu govora između Krka i Dugoga otoka (v. Kapović 2015: 599).

¹⁷ Duljenje vokala *a* u naglašenome otvorenom slogu prisutno je, osim na Rivnju, i na Dugome otoku, Pašmanu i Ugljanu, a u nekim se govorima dulje i vokali *e* i *o*, npr. u Kalima na Ugljanu i na Ižu (v. Kapović 2015: 594–595).

što je uporaba akuzativa s prijedlogom *pod* (umjesto instrumentala) i s prijedlogom *na* (umjesto lokativa): *Pod Gromûš*, *Pod Pudarîcu*, *Pod Mâlu Glâvu*, *Pod Pöglavu*, *Pod Kîtu*, *Pod Lišîcu*, *Döli nâ Vodu*. Taj obrazac, vrlo čest u toponimiji, upućuje na to da je spomenuta formulacija potpuno desemantizirana. Akuzativ se, naime, izvorno upotrebljava za opisivanje smjera kretanja prema imenovanome lokalitetu (*kamo?*), dok se za imenovanje samoga položaja lokaliteta (*gdje?*) upotrebljava instrumental (s prijedlogom *pod*), odnosno lokativ (s prijedlogom *na*). Kod neustaljenih *ad hoc* formulacija za snalaženje u prostoru mnogo se češće rabe formulacije koje imenuju sam položaj lokaliteta (*gdje?*), kao što je toponim *Zg^uôr Vod'ê* (usp. Jurić 2010b: 9).¹⁸

Sličan je slučaj s uporabom genitiva (umjesto instrumentala) s prijedlogom *za*: *Za Omîšâ*, *Za Ravânca*.

Do reduplikacije prijedloga dolazi u toponimu *Sazjûga Drâge* (*sa + s + juga*), a vjerojatno i *Pod Pöglavu* (*pod + po + glava*).¹⁹

Za rivanjski je govor specifično izjednačivanje akuzativa imenica muškoga roda množine s nominativom (*Pod Borîci; jesân se izvikû na vê rôđaci; štö tê jögurti nôsiš*). Ta pojava specifična je za govore zadarskih otoka (srednjočakavske, ali i južnočakavske ikavske otočne govore II od Zadra), dok se na ostatku čakavskoga područja A mn. najčešće izjednačio prema palatalnim osnovama (npr. *vidin brode, čepe, spuže* i dr.).²⁰

U toponimiji se posvojnost često izriče posvojnim genitivom bez prijedloga (*Bûnje Drâga*). Takvi toponimi na višoj su razini toponimizacije nego, primjerice, toponimi *Dîdove Mâsline*, *Šîmîn Vřta*, *Pr'êški Mû(l)*, *Lûpěški Mû(l)*, *Barânovo Gûmlö*, *Barânovi Borîci* – u kojima je posvojnost izrečena posvojnim pridjevom. Posvojni genitiv arhaična je konstrukcija koja govori u prilog toponimnosti lika i desemantizaciji formulacije (Jurić 2010a: 783–784), a inače se upotrebljava za identifikaciju dobro poznatih topografskih objekata.

Kod krnjih sintagmi *Mâđîno*, *Krřnjčëvo* i *Mřv(i)no* imenica je eliptirana, a ulogo toponimskoga lika preuzeo je posvojni pridjev.

Oksimoron *Mocîr(i)ca Vëla*, u kojemu su spojeni pridjev *Vëla* i deminutiv *Mocîr(i)ca*, nastao je vjerojatno analogijom prema *Mocîr(i)ca Mâla*.

Formulacija *put + genitiv*, kakvu nalazimo u toponimima *Pût Dubrînke*, *Pût Lökve*, *Pût Mâle Glâve* i *Pût Vële Glâve*, može se shvatiti na dva načina: *put* može

¹⁸ Usp. s pojavom u nekim jugoistočnim čakavskim govorima u kojima se funkcije padeža (A i L te A i I) uz glagole kretanja i bivanja ne razlikuju. Npr. *ja san u tinel; cilo jutro san leža u posteju* (Split) (v. Lisac 2009: 155).

¹⁹ Radulić (1997: 78) za taj toponim daje drugo objašnjenje: tumači ga kao 'pola glave'.

²⁰ Primjerice *imamo brodi* (Ždrelac), *natežu brodi* (Vrgada) (v. Lisac 2009: 151). Pojava je prisutna i u nekim sjevernočakavskim govorima, primjerice na Krku (*brusit noži, načinit stoli*) ili na Grobniku (*Kantuni triba znat lipo pobelit*) (v. Lisac 2009: 110).

biti i prijedlog i imenica. S obzirom na njegovu naglašenost, u okviru ovoga toponimskog lika vjerojatno bi ga trebalo promatrati kao imenicu. Ipak, budući da ti toponimi označuju smjer kretanja (*Pût Dubrînke* je, primjerice, put koji vodi prema uvali Dubrinka), moguće je da je izvorno riječ o prijedlogu koji lokalno stanovništvo doživljava kao imenicu pa ga, shodno tomu, i naglašava.

Konačno, čitava sintaktička konstrukcija može biti iskorištena kao toponimski lik: *Kud se (Dðli) Gnjuj Gõni*. Uz to što je neobičan zbog svoje neekonomičnosti, taj toponimski lik predstavlja posebnost zbog uporabe glagola u personalnome obliku, što je u toponimiji vrlo rijetka pojava.²¹

7. Semantičko-motivacijska klasifikacija toponima

U ovome se dijelu rada uočavaju različiti motivacijski postupci kojima je došlo do formiranja toponimskih likova u rivanjskoj građi. Pri klasifikaciji služili smo se već postojećim obrascem razrađenim u Odjelu za onomastiku i etimologiju Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje (v. Brozović Rončević, Čilaš Šimpraga i Vidović 2011), u kojemu se toponimi razvrstavaju u skupine prema osnovnoj motivaciji bez obzira na vrstu referenta. Rivanjski toponimi najčešće su motivirani geomorfološkim značajkama referenta, ljudskom djelatnošću, antroponimima te biljnim i životinjskim svijetom, a u zasebnu skupinu izdvojili smo odnosne toponime, motivirane drugim toponimima, te toponime nejasne ili dvojbene motivacije.

Pri klasifikaciji toponima susreli smo se sa sljedećim pitanjem: kako postupiti s toponimima u kojih su prisutne dvije motivacije ili više njih (primjerice, toponim *Barânovi Borîci* motiviran je i antroponimom i imenicom iz biljnoga svijeta). Svjesni činjenice da idealno rješenje ne postoji, odlučili smo takve toponime svrstati u obje skupine, s tim da u zagradi nakon toponimskoga lika upućujemo na drugu skupinu u kojoj se spomenuti toponim nalazi, npr. 7.4.2. Višerječni toponimi antroponimskoga postanja: *Barânovi Borîci* (v. 7.3.1.).

7.1. Toponimi motivirani geomorfološkim značajkama referenta

Prvu, najveću skupinu čine toponimi motivirani zemljopisnim nazivima, odnosno toponimijskim apelativima i njihovim izvedenicama, toponimske metafore, toponimi motivirani izgledom ili nekom od značajki referenta i toponimi motivirani položajem referenta.

7.1.1. Toponomastički apelativi i izvedenice

Toponime izvedene iz zemljopisnih naziva podijelili smo na jednorječne i višerječne, s tim da se svi višerječni toponimi ove skupine ponavljaju u nekoj od da-

²¹ Usp. toponime *Di se Vo Utopi* (Dugi Otok), *Zamakni Veslo* (Premuda), *Žena Ubijena* (Molat) (v. Skračić 1996: 365).

lje navedenih skupina.

7.1.1.1. jednorječni toponimi:

Artić, *Dočić/D^uôčić*, *Drâga*, *Drâžica*, *Gârma*, *Jâma*, *Jamür(i)na*, *Jèzero*, *Klq̄nâc*, *Konq̄(l)*, *Konalîc*, *Lòkva* (3 ×), *Lokvîna* (2 ×), *Lokvq̄nj*, *Pûnta*, *Škrîl*, *Vâla*, *Vodâ*, *Vodîna* (2 ×), *Žalić*, *Žq̄lò*

7.1.1.2. višerječni toponimi:

Bⁱêle Stⁱêne (v. 7.1.3.3.), *Bûnje Drâga* (v. 7.6.), *Bûrnja Glavîca* (v. 7.1.4.), *Drûgo M^uôre* (v. 7.1.4.), *G^uôla Glavîca* (v. 7.1.3.2.), *Kîta Glavîna* (v. 7.1.2.), *Mq̄la Glq̄vâ* (v. 7.1.3.1.), *Mâli Škòlj* (v. 7.1.3.1.), *Pûnta Navîne* (v. 7.5.2.), *Srîdnja Glavîca* (v. 7.1.3.1.), *Vèla Glq̄vâ* (v. 7.1.3.1.), *Vèla Stⁱêna* (v. 7.1.3.1.), *Zmòrašnja Glavîca* (v. 7.1.4.).

Ulazak mora u kopno na Rivnju se, osim najrasprostranjenijim nazivom *vala* (*Vâla*), imenuje i nazivom *garma* (*Gârma*). Taj naziv ima brojne odraze u toponimiji na zadarskim otocima, a redovito označuje manju udubinu na strmoj obali.²² U toponimiji se rtova, uz danas općeprisutan talijanizam *punta* (*Pûnta*, *Pûnta Navîne*), pojavljuje i stariji hrvatski naziv *artić* (*Artić*). Kao i na većini jadranskih otoka, na Rivnju odrazi toga naziva danas postoje isključivo u toponimiji, za razliku od naziva *punta*, koji je u lokalnome govoru potpuno istisnuo *artić* te postoji kao apelativ, ali i kao toponim nastao onimizacijom apelativa.

Ostale obalne konfiguracije imenovane su nazivima *žalo* ‘dio obale na kojemu je žal’ (*Žq̄lò*, *Žalić*) i *škril* ‘stijena uz more’ (*Škrîl*), dok je morski dio jednostavno označen nazivom *more* (*Drûgo M^uôre*).

U nesonimiji se pojavljuje toponimizirani apelativ školj (*Mâli Škòlj*), koji se u otočkoj toponimiji obično odnosi na otočić u blizini naselja (Jurîc 2010b: 139–141).

Kada je riječ o rivanjskoj oronimiji, na prvi pogled upada u oči izostanak leksema *vrh*, čiju ulogu u potpunosti preuzima leksikalizirana metafora *glava* (*Mq̄la Glq̄vâ*, *Vèla Glq̄vâ*), odnosno deminutiv *glavica* (*Bûrnja Glavîca*, *G^uôla Glavîca*, *Srîdnja Glavîca*, *Zmòrašnja Glavîca*) i augmentativ *glavina* (*Kîta Glavîna*).

Ostale kopnene konfiguracije imenovane su zemljopisnim nazivima: *dolac* (isključivo u deminutivnome obliku *Dočić/D^uôčić*), *klanac* ‘ozidan prostor između ograda’ (*Klq̄nâc*), *kona(l)* ‘udolina između dvaju vrhova’ (*Konq̄(l)*, *Konalîc*), *stⁱena* (*Bⁱêle Stⁱêne* i *Vèla Stⁱêna*) i *jama*. *Draga* označuje ponajprije kopneni referent (*Drâga*, *Drâžica*), ali može se odnositi i na obalni, kao što je to slučaj s uvalom *Bûnje Drâga*.²³

²² Usp. npr. Brozović Rončević, Čilaš Šimpraga i Vidović (2011: 647) (Pag), Šprljan (2013: 552) (Iž) te Skračić (1996: 285–286) (zadarski otoci).

²³ Iako leksem *draga* obično upućuje na imenovanje iz kopnene perspektive, čini se da to ovdje nije slučaj. Naime, na kopnu u pozadini uvale nema izgrađenih objekata, a ni toponimā koji bi ukazivali na bilo kakvu aktivnost.

Hidronimi na Rivnju temelje se na leksemima *lokva* i *voda* te njihovim inačicama (*Lòkva*, *Lokvìna*, *Lokvŕnj*; *Vodà*, *Vodìna*). Za hidronime nastale ljudskim djelovanjem vidi 7.2.1.

7.1.2. Toponimske metafore

Bunâr, *Gřbica*, *Kìta Glavìna*, *Mâla Rùpa* (v. 7.1.3.1.), *N^uòzdre*, *Rùpa*, *Vèla Rùpa* (v. 7.1.3.1.), *Žřnovica*

Od metafora prisutnih u rivanjskoj toponimiji više se puta pojavljuje *rupa*: u samostalnome obliku označuje jamu (*Rùpa*), dok su toponimskim parom *Vèla Rùpa* i *Mâla Rùpa* imenovane dvije manje uvale. Na Rivnju je prisutna i, u otočkoj toponimiji izrazito učestala, metafora *nozdra* ‘uvala koja oblikom podsjeća na nozdrvu’ (*N^uòzdre*).²⁴ Bunar, uobičajeni leksem za označavanje zidom ograđenoga zdenca, u ovome slučaju također predstavlja metaforu: rivanjski toponim *Bunâr* odnosi se na bočatu vodu uz more. U skupinu metafora spada i toponim *Žřnovica*, kamen u moru nalik žrnovu kamenu.²⁵

7.1.3. Toponimi motivirani izgledom ili nekom od značajki referenta

7.1.3.1. veličina:

Mâla Glŕvâ (v. 7.1.1.2.), *Mâla Rùpa* (v. 7.1.2.), *Mâli Škòlj* (v. 7.1.1.2.), *Mocř(i)ca Mâla* (v. 7.2.3.), *Mocř(i)ca Vèla* (v. 7.2.3.), *Sřidnja Glavìca* (v. 7.1.1.2.), *Vèla Glŕvâ* (v. 7.1.1.2.), *Vèla Rùpa* (v. 7.1.2.), *Vèla St'èna* (v. 7.1.1.2.), *Vèli Kùs* (v. 7.2.1.)

7.1.3.2. značajke tla:

G^uòla Glavìca (v. 7.1.1.2.), *Ālovač*, *Platći*, *Ravànac*

7.1.3.3. ostale značajke referenta:

B'èle St'ène (v. 7.1.1.2.), *Požarič*, *Vodostajina*

Veličinom su motivirani pravilni parovi *Vèla Rùpa* – *Mâla Rùpa* i *Mocř(i)ca Vèla* – *Mocř(i)ca Mâla* te skupina od triju vrhova *Vèla Glŕvâ* – *Sřidnja Glavìca* – *Mâla Glŕvâ*, pri čemu je neuobičajeno pripisivanje metafore *glava* najmanjemu od tih vrhova, a deminutiva *glavica* srednjemu. Toponimi *Mâli Škòlj*, *Vèla St'èna* i *Vèli Kùs* nemaju odgovarajućega para po veličini.

Dio rivanjskih toponima upućuje na značajke tla ili na izgled referenta (*G^uòla Glavìca*, *Platći*, *Ravànac*) i sastav (*Ālovač*). Toponimi motivirani drugim značaj-

²⁴ Lik *Nozdra* obilno je potvrđen u otočnoj toponimiji, primjerice na Sestruncju, Dugome otoku, Silbi, Premudi (Skračić 1996: Kazalo toponima), zatim na Vrgadi (*Toponimija otoka Vrgade* 2009: Abecedno kazalo toponima), Murteru (*Toponimija otoka Murtera* 2010: Abecedno kazalo toponima), šibenskim otocima (*Toponimija šibenskog otočja* 2016: Abecedno kazalo toponima) te više puta na kornatskome otočju (*Toponimija kornatskog otočja* 2013: Abecedno kazalo toponima). Vidi također Skračić (1996: 384).

²⁵ Usp. Radulić (1997: 80). Usp. toponim *Žarnovice* na Premudi (obradivo zemljište) (Skračić 1996: 225).

kama referenta jesu *Bîêle Sîêne* (boja), *Vodostājina* (postojanje vode) i *Požarić* (zahvaćenost požarom).

7.1.4. Toponimi motivirani položajem referenta

Bûrnja Glavića (v. 7.1.1.2.), *Dðli nâ Vodu*, *Drùgo M^uôre* (v. 7.1.1.2.), *Jûžnje Strġn*, *Jûžnji Dv^uôr* (v. 7.2.2.), *Na Bûru*, *Na Īgo / Na Jùgo*, *Zmôrašnja Glavića* (v. 7.1.1.2.)

Položaj se u rivanjskoj toponimiji najčešće određuje stranama svijeta, koje se u rivanjskome govoru nazivaju prema vjetrovima. Jugo puše s mora prema kopnu, odnosno iz smjera JI (*Jûžnje Strġn*, *Jûžnji Dv^uôr*, *Na Īgo / Na Jùgo*), bura puše od kopna prema obali, odnosno iz smjera SI (*Bûrnja Glavića*, *Na Bûru*), dok zmorac puše duž obale, iz smjera SZ (*Zmôrašnja Glavića*).

Toponim *Drùgo M^uôre* odnosi se na more sa SI strane otoka, odnosno, iz perspektive naselja, s njegove druge strane.

7.2. Toponimi motivirani ljudskom djelatnošću

Ovoj, u rivanjskoj toponimiji vrlo zastupljenoj, skupini toponima pripadaju toponimi motivirani gospodarskim djelatnostima, toponimi prema obitavalištima i javnim putovima, toponimi prema izgrađenim objektima i zdanjima, toponimi uvjetovani vjerskim životom zajednice te ostali toponimi motivirani ljudskom djelatnošću.

7.2.1. Toponimi motivirani gospodarskim djelatnostima

Barânovò Gūmlò (v. 7.4.2.), *Gust^têrnica*, *Gušt^têrna*, *Kud se (Dðli) Gn^jôj Gõni*, *Lišica*, *Pġljin Vřta(l)* (v. 7.4.2.), *Pudarica*, *Strica Njiva* (v. 7.6.), *Šimîn Vřta(l)* (v. 7.4.2.), *T^uôrka*, *Třmezġ(l)*, *Vġli Kûs* (v. 7.1.3.1.), *Vřta(l)*, *V^uôgrada*, *Vogrġćić*

Rivanjski su toponimi uglavnom motivirani nazivima i aktivnostima vezanim uz poljoprivredu. Osim općih naziva *vřtal* (*Vřta(l)*, *Pġljin Vřta(l)*, *Šimîn Vřta(l)*), *njiva* (*Strica Njiva*) i *ograda* ‘suhozidom ograđeno zemljište’ (*V^uôgrada*, *Vogrġćić*), potvrđeni su i manje rasprostranjeni nazivi *třmezal* ‘ograđeni vinograd’ (*Třmezġ(l)*) te *liha* ‘gredica’ (*Lišica*).²⁶ U ovu skupinu možemo uvrstiti i toponim *Pudarica* (< *pudar* ‘čuvar polja’).

U prilog orijentaciji stanovništva ka „kopnenim” aktivnostima podosta govori i gotovo potpuna odsutnost toponima motiviranih ribarstvom (izuzetak je toponim *Grž(i)na*, vidi 7.3.2.).

I ostale su poljoprivredne grane slabo zastupljene u rivanjskoj toponimiji: sto-

²⁶ Za toponime motivirane tim nazivom na zadarskim otocima usp. Skračić (1996: 389) i Kazalo toponima.

čarstvo (*Barânovo Gūmlò, Kud se (Dòli) Gn^uôj Gõni*) i maslinarstvo (*T^uôrka*).²⁷

Zasebnu skupinu u rivanjskoj toponimiji motiviranoj gospodarskom djelatnošću čine toponimi nastali od naziva *gust^terna/gušt^terna* (*Gust^têrnica, Gušt^têrna*). *Bunar* se pojavljuje isključivo kao metafora (*Bunq̄r*, vidi 7.1.2.).

7.2.2. Toponimi prema dijelovima naselja, obitavalištima i javnim putovima

Jūžnji Dv^uôr (v. 7.1.4.), *Pût Dubrînke, Pût Lòkve, Pût Mq̄le Glq̄ve, Pût Vèle Glq̄ve, Stq̄ri Dv^uôrì, Stq̄ri Pût, Stq̄ro Selò.*

Naziv koji se više puta pojavljuje u rivanjskoj toponimiji, *dv^uor*, u lokalnome govoru označuje obiteljsku kuću. Uz *Južne Dv^uore* i *Stare Dv^uore*, navedene u korpusu, u rivanjskome Starome Selu zabilježili smo i brojne druge koje nismo uspjeli smjestiti na toponomastičkome zemljovidu jer je riječ o velikom broju toponima na vrlo malome prostoru. Riječ je o ovim toponimima: *Arbanäsini* (*Dv^uôrì*), *Barânovi* (*Dv^uôrì*), *Bq̄rîni* (*Dv^uôrì*), *Blējãlovi* (*Dv^uôrì*), *Ćãćini* (*Dv^uôrì*), *Dv^uôri Šjõre Marîje* (*Stūljini Dv^uôrì*), *J^uôsini* (*Dv^uôrì*), *Prsūrini* (*Dv^uôrì*) i *Siparini* (*Dv^uôrì*). Iako je danas većina *dv^uora* u Starome Selu napuštena i napola srušena, svaki od njih funkcionira kao zaseban toponim.

U ovu smo skupinu uvrstili i toponime koji sadržavaju sastavnicu *put* (*Pût Dubrînke, Pût Lòkve, Pût Mq̄le Glq̄ve, Pût Vèle Glq̄ve, Stq̄ri Pût*) iako bi se moglo raspravljati o tome je li tu riječ o prijedlogu ili o imenici (iznimka je toponim *Stq̄ri Pût* u kojemu je druga sastavnica nedvojbeno imenica). Bez obzira na izvorno stanje, odlučili smo u svim tim toponimima sastavnicu *put* tretirati kao imenicu jer ju lokalno stanovništvo tako doživljava (što je vidljivo iz njezine naglašenosti (v. 6.4.)).

7.2.3. Toponimi prema izgrađenim objektima i zdanjima

Ferq̄l, Grūja/Grūjica, Japlèn(i)ca, Let^têrna/Lint^têrna, Lūpèški Mû(l) (2 ×) (v. 7.2.5.), *Mocîr(i)ca Vèla* (v. 7.1.3.1.), *Mocîr(i)ca/Mocîr(i)ca Mq̄la* (v. 7.1.3.1.), *Mû(l), Mulíc, Príêški Mû(l)*

Najviše rivanjskih toponima ove skupine odnosi se na *mulove*: (*Lūpèški Mû(l) (2 ×), Mû(l), Mulíc, Príêški Mû(l)*). U toponimskim se osnovama pojavljuju još *ferral* (*Ferq̄l*) te njegov ekvivalent *let^terna/lin^terna* (*Let^têrna/Lint^têrna*) i *gruja* ‘dizalica za istezanje *kajića*’ (*Grūja/Grūjica*).

U ljudske rukotvorine spadaju i *mocire* ‘kameni suhozidi koji služe za razgraničavanje posjeda’ (*Mocîr(i)ca (Mq̄la)*) i *Mocîr(i)ca Vèla*) te *japlenice* (*Japlèn(i)ca*) ‘jame u kojima se *peklo* vapno’.

7.2.4. Toponimi uvjetovani vjerskim životom zajednice

Crkvîna, Gr^uòblje, Procíêsija, Svíêta Jelèna

²⁷ *Torkula* je ‘preša za mljevenje maslina’ (JE).

Svjedok vjerskoga života rivanjskoga stanovništva jesu hagonim²⁸ *Sviêta Jelëna* (crkva na vidikovcu iznad Staroga Sela) i hijeronimi²⁹ *Gr^uôblje* i *Cřkvina*; potonji se odnosi na ostatke crkve koja je pripadala nekadašnjemu naselju u uvali Lokva (vjerojatno je riječ o crkvi sv. Barbare). Motivacija toponima *Procⁱêsija*, kojim je imenovana jama u kršu, nije posve jasna; moguća je povezanost s nekom mjesnom anegdotom, no očito se odnosi na vjerski život.

7.2.5. Ostali toponimi motivirani ljudskom djelatnošću

Lučina, *Lūpěški Mû(l)* (2 ×) (v. 7.2.3.), *Smetlišće*

Od toponima koji ne pripadaju nijednoj od prije navedenih toponimskih skupina ističemo *Lūpěški Mû(l)* (< *lupež*), koji se na ovako malome otoku pojavljuje dva puta. Tzv. lupeške aktivnosti inače su čest motivacijski poticaj pri imenovanju na zadarskome i kornatskome arhipelagu.³⁰ *Lučina* (< *luka*) označuje morski prolaz između Rivnja i Ugljana, a *Smetlišće* je obradiva površina u naselju koja je nekada služila za odlaganje otpada.

7.3. Toponimi motivirani biljnim i životinjskim svijetom

7.3.1. Toponimi motivirani biljnim svijetom

Barânovi Borčici (v. 7.4.2.), *Bobôvišće*, *Dîdove Mâsline*, *Podânak*, *Třsina*

7.3.2. Toponimi motivirani životinjskim svijetom

Grūž(i)na, *Volūjak*

Toponimi motivirani biljnim i životinjskim svijetom čine manji dio rivanjskoga korpusa. Od biljaka su zastupljeni *bob* (*Bobôvišće*), *bor* (*Barânovi Borčici*), *maslina* (*Dîdove Mâsline*) i *vinova loza* (*Třsina* < *trs*), a u širem smislu riječi u ovu skupinu spada i toponim *Podânak*. Životinje prisutne u rivanjskoj toponimiji jesu *grug* ('ugor', *Conger conger*: *Grūž(i)na*) i *vol* (*Volūjak*). Svi navedeni toponimi odnose se na (nekoć) obradiva zemljišta, izuzev toponima *Grūž(i)na* koji pripada obalnomu korpusu te se odnosi na mjesto na obali s rupom u kojoj se zadržava ugor.

²⁸ Skračić (2011: 117) rabi spomenuti termin za toponime kojima je u sadržaju ime svetca ili svetica, titulara naselja, grada ili nekoga sakralnog objekta.

²⁹ Taj termin predlaže Skračić (2011: 118) za toponime iz religiozne paradigme, a koji nisu imena svetaca ni božanstava.

³⁰ Usp. na Sestrunju *Lupeški* (Skračić 1996: 236), na Ugljanu *Lupeška Vala* (*Toponimija otoka Ugljana* 2007: Kazalo toponima), na Kornatima *Lupeška* (više puta) i *Lupeška Vala* (*Toponimija kornatskog otočja* 2013: Kazalo toponima). Istej motivacijskoj skupini pripada i višekratno potvrđen toponim *Tatinja* izveden iz imenice *tat*: na Dugome otoku i Ižu (Skračić 1996: Kazalo toponima), Pašmanu (*Toponimija kornatskog otočja*: 2013: Kazalo toponima) i Murteru (*Toponimija otoka Murtera* 2010: Kazalo toponima).

7.4. Toponimi antroponimskoga postanja

U ovu skupinu uvršteni su toponimi nastali od osobnih imena, prezimena ili obiteljskih nadimaka. Uz jednorječne toponimske likove navodimo i višerječne, koji se ponavljaju u nekoj od drugih skupina.

7.4.1. Jednorječni toponimi antroponimskoga postanja

Kr̄ñnjčëvo, *L^uõvr̄ina/L^uõvr̄inja*, *M̄đđino*, *M̄řv(i)no*

7.4.2. Višerječni toponimi antroponimskoga postanja

Barânovi Bor̄içi (v. 7.3.1.), *Barânovi Gũmlõ* (v. 7.2.1.), *P̄đlj̄in V̄řta(l)* (v. 7.2.1.), *Šim̄in V̄řta(l)* (v. 7.2.1.)

Toponimi antroponimskoga postanja motivirani su osobnim imenima, prezimenima ili obiteljskim nadimcima te redovito označuju pripadnost koja može biti izražena ili samo posvojnim pridjevom (u jednorječnih toponima, npr. *Kr̄ñnjčëvo*) ili pak formulom posvojni pridjev + imenica (u dvorječnih toponima, npr. *Barânovi Bor̄içi*). Navedeni se toponimi najčešće upotrebljavaju za imenovanje (nekad) obrađenoga zemljišta (svi toponimi navedeni pod 7.3.1. i 7.3.2., izuzev toponima *L^uõvr̄ina/L^uõvr̄inja*, kojim je imenovana uvala).

7.5. Odnosni toponimi

U skupinu odnosnih toponima uvrstili smo toponime koji su definirani svojim položajem u odnosu na drugi toponim te one koji su nastali od drugih toponima.

7.5.1. Toponimi određeni položajem u odnosu na drugi toponim

Ïza R̄ivnja, *Kod Cr̄ikve*, *Kod Crikv̄ine*, *Kod Fer̄l̄l̄a*, *Pod Bor̄içi*, *Pod Gromũš*, *Pod Jũžnje Str̄ñn*, *Pod K̄itu*, *Pod Liš̄icu*, *Pod M̄đlu Gl̄ãvu*, *Pod Põglavu*, *Pod Pudar̄icu*, *Pod V̄li K̄us*, *Põglava*, *Pod V̄li K̄us(i)*, *Sazjũga Dr̄ãge*, *Za Om̄iřã*, *Za Rav̄ñca*, *Zg^uõr Vod̄iẽ*

Formalno promatrano, svi navedeni toponimski likovi dobiveni su spajanjem prijedloga i genitiva imenice. Taj se obrazac često upotrebljava za imenovanje onih referenata koji sami po sebi nemaju nikakve izražene značajke koja bi potakla imenovanje ili nisu od velikoga značenja za stanovništvo (primjerice, dijele obale i neki predjeli). S toponomastičkoga su gledišta među ovim toponimima osobito važni oni koji u sebi čuvaju toponimski lik koji je zasigurno nekoć postojao, ali nije preživio u samostalnome obliku, primjerice *Pod Bor̄içi* i *Pod Gromũš*.

7.5.2. Toponimi nastali od drugih toponima

Pũnta Nav̄ine (v. 7.1.1.2.)

Obrazac *punta* + posvojni genitiv, koji se u otočnoj toponimiji izrazito često

upotrebljava za označivanje rtova (usp. Skračić 1996: 287–288), na Rivnju je zastupljen samo jednim toponimom – *Pûnta Navîne*. Razlog su tomu nerazvedenost rivanjske obale i malobrojni rtovi. Iako je formalno riječ o proprijalnome obrascu, o pripadnosti možemo govoriti tek uvjetno – u stvari je riječ o zemljopisnoj bliskosti (u ovome slučaju riječ je o brdu *Navîna*).

7.6. Toponimi nejasna postanja

Bûnje Drâga (v. 7.1.1.2.)³¹, *Dubrînka*³², *Îdula*³³, *Lokôcina*³⁴, *Navîna*³⁵, *Omîš*³⁶, *Rîvanj*, *Sapurâcina*, *Strîca Njîva* (v. 7.4.1.)³⁷, *Trogirîč*³⁸, *Vrñjîc*

U rivanjskoj je toponimiji razmjerno velik udio toponima u čiju motivaciju nije jednostavno prodrijeti. Ovdje ćemo se kratko osvrnuti na samo tri – *Rîvanj*, *Vrñjîc* i *Sapurâcina*, za koje možemo s više ili manje sigurnosti pretpostaviti hidronimsko postanje. O toponimu *Rîvanj* već je bilo riječi u poglavlju 2.: temelj za svrstavanje toga toponima u hidrotoponime jest skupina *rnj* koja na zadarskim otocima gotovo uvijek označuje vodu. Ista se osnova nazire i u toponimu *Vrñjîc*, prisutna u obliku inačice *rnj*, koja je na zadarskim otocima također višekратно potvrđena kao hidronim.³⁹

Osim u tim dvama toponimima, hidronimsko je postanje moguće pretpostaviti, mada nije tako uvjerljivo, i u toponimu *Sapurâcina* (jama u kamenu u kojoj se za-

³¹ Neki ispitanici spominju i inačicu *Bûrnja Drâga*, no vjerojatno je riječ o pučkoj etimologiji jer se uvala nalazi s južne strane otoka. Moguće je i izvođenje iz *bunja* ‘kućica’. Danas u uvali nema nikakve kućice, no moguće je da je nekada postojala.

³² Toponim *Dubrînka* eventualno bismo mogli dovesti u vezu s biljnim nazivom *dub* ‘hrast’ (*Quercus robur*). Usp. npr. toponime na drugim zadarskim otocima (npr. *Dub* na Olibu te *Dubac*, *Dubaško* i *Dubovica* na Dugome otoku) (Skračić 1996: 422). S druge strane, moguće je izvođenje iz pridjeva *dobar*, koji bi se mogao odnositi na pogodnost uvale za ribolov.

³³ Skok (1950: 108) ugljanski toponim *Udula* dovodi u vezu s paganizmom (»To je poznata grčka riječ za poganske kipove«).

³⁴ *Lokoč/lukoč* je brodski termin i označuje rebra koja podupiru daščane bokove (ERHSJ; vidi i Filipi 1997: s. v. *lukoča*). Moguće je izvođenje iz oblikom i sadržajem slične imenice *lakoč* ‘mjesto gdje se skuplja voda na dnu broda’ (JE), tim više što Skok (1950: 102) ovaj toponim navodi kao *Lakotina*.

³⁵ Jedno od mogućih tumačenja bila bi formulacija prijedlog *na* + leksem, no na što bi se taj leksem odnosio, nije jasno (moguća je, dakako, i sasvim drugačija motivacija).

³⁶ Iako *Omîš* neodoljivo asocira na istoimeni grad, motivaciju vjerojatno treba tražiti drugdje. *Omîš* je predslavenski toponim (< ALMISSA ‘hrid’) (JE i Šimunović 2013: 153). Usp. također vrhove *Omîš* i *Omîšenjak* na Dugome otoku te predio *Omîš* na Premudi (Skračić 1996: Kazalo toponima).

³⁷ Naizgled je riječ o proprijalnome obrascu, no valja uzeti u obzir da imenica *stric* u rivanjskome govoru ne postoji.

³⁸ Srodnost s toponimom *Trogir* naizgled je prozirna, ali nije motivirana. Usp. predio *Trogrič* na Dugome otoku (Skračić 1996: 120).

³⁹ Navodimo samo neke od paralela: *Vrñj* (Savar), *Ar(va)nj* (Božava, Soline, Veli Rat), *Vrvanj*, *Vrvunj* (Kali), *Vranj* (Veli Rat, Kali, Iž), *Varanj* (Veli Rat) itd. (Filipi 1984: 112).

država voda). Taj toponim likom donekle asocira na šepurinu, leksem koji u toponimiji često označuje vodu. Ipak, budući da je u ostalih potvrda⁴⁰ riječ ponajprije o izvorskoj vodi, a sličnost između likova *Sapurâčina* i šepurina nije toliko izrazita, pri pokušaju određivanja etimologije toponima *Sapurâčina* ostat ćemo suzdržani.

8. Zaključak

Razmotrivši motivaciju toponima otoka Rivnja te usporedivši analizom dobivene podatke, uočili smo nekoliko ključnih činjenica: zastupljenost poljodjelskih aktivnosti u motivaciji rivanjske toponimije nasuprot ribarskima (kojih gotovo nema, izuzev, uvjetno govoreći, u toponimu *Grūž(i)na*, v. 7.3.2.); pogledamo li toponomastički zemljovid Rivnja, učit ćemo vrlo gustu distribuciju toponima u unutrašnjosti otoka te, s druge strane, prilično oskudnu obalnu toponimiju i potpunu odsutnost podmorskih toponima (*braka*, *pošti* i dr.) – to potvrđuje da su žitelji Rivnja bili orijentirani ka kopnu i kopnenim aktivnostima; razmjerno velik udio u građi (više od 10 %) čine toponimi motivirani vodom – osim hidronima koji pripadaju osnovnomu leksiku (7.1.1.) te onih nastalih ljudskom aktivnošću (v. 7.2.1.), ovoj skupini vjerojatno pripada i sâm nesonim *Rivanj* te toponim *Vr̄njic*, a možda i *Sapurâčina*. Takvo se stanje objašnjava činjenicom da u toponimiji poticaj za imenovanje vrlo često dolazi od onoga čime određeno područje oskudijeva, a to je na Rivnju oduvijek bila (i danas jest) voda. Štoviše, oskudica vode bila je jedan od glavnih razloga slabe napućenosti otoka, što je (uz ostale čimbenike) i dovelo rivanjsko stanovništvo do današnjega, mogli bismo reći, pre-dizumirućega stanja.

9. Abecedno kazalo toponima

<i>Aṛtīc</i>	113	<i>Bûrnja Glavića</i>	73
<i>Barânovi Borīci</i>	9	<i>Bûru (Na ~)</i>	39
<i>Barânovi Gūmlö</i>	64	<i>Crīkve (Kod ~)</i>	40
<i>Bīēle Sīēne</i>	104	<i>Crīkvīne (Kod ~)</i>	111
<i>Bobövišće</i>	66	<i>Cr̄kvīna</i>	111
<i>Borīci (Barânovi ~)</i>	9	<i>Dīdove Mâsline</i>	21
<i>Borīci (Pod ~)</i>	117	<i>Dočīc</i>	28
<i>Bunḡr</i>	105	<i>Döli (Kud se (~) Gn̄j^uôj Gõni)</i>	78
<i>Bûnje Drâga</i>	106	<i>Döli nâ Vodū</i>	25

⁴⁰ Vidi Skračić (1998: 228–230) i Brozović Rončević (1997: 18).

<i>Drâga</i>	75	<i>Gust'êrnica</i>	72
<i>Drâga (Bünje ~)</i>	106	<i>Gušt'êrna</i>	44
<i>Drâge (Sazjûga ~)</i>	97	<i>Îdula</i>	22
<i>Drâžica</i>	86	<i>Ïgo (Na ~)</i>	110
<i>Drûgo M^uôre</i>	30	<i>Ïlovač</i>	46
<i>Dubrînka</i>	10	<i>Ïza Rivnja</i>	30
<i>Dubrînke (Pût ~)</i>	34	<i>Jâma</i>	33
<i>D^uôčić</i>	28	<i>Jamür(i)na</i>	33
<i>Dv^uôr (Jüžnji ~)</i>	56	<i>Japlën(i)ca</i>	35
<i>Dv^uôri (Stâri ~)</i>	51	<i>Jelëna (Sv'êta ~)</i>	45
<i>Ferâł</i>	68	<i>Jèzero</i>	32
<i>Ferâłà (Kod ~)</i>	68	<i>Jûgo (Na ~)</i>	110
<i>Gârna</i>	4	<i>Jüžnje Strân</i>	67
<i>Gļavâ (Mâla ~)</i>	89	<i>Jüžnje Strân (Pod ~)</i>	80
<i>Gļavâ (Vëla ~)</i>	103	<i>Jüžnji Dv^uôr</i>	56
<i>Gļve (Pût Mâle ~)</i>	82	<i>Kîta Glavîna</i>	94
<i>Gļve (Pût Vële ~)</i>	96	<i>Kîtu (Pod ~)</i>	121
<i>Glavîca (Bûrnja ~)</i>	73	<i>Klânac</i>	24
<i>Glavîca (G^uôla ~)</i>	84	<i>Kod Crikve</i>	40
<i>Glavîca (Srîdnja ~)</i>	81	<i>Kod Crikvîne</i>	111
<i>Glavîca (Zmòrašnja ~)</i>	20	<i>Kod Ferâłà</i>	68
<i>Glavîna (Kîta ~)</i>	94	<i>Konâ(l)</i>	17
<i>Gļvu (Pod Mâlu ~)</i>	100	<i>Konalîc</i>	14
<i>Gnj^uôj Gõni (Kud se (Dõli) ~)</i>	78	<i>Krânjčëvo</i>	99
<i>Gõni (Kud se (Dõli) Gnj^uôj ~)</i>	78	<i>Kud se (Dõli) Gnj^uôj Gõni</i>	78
<i>Gřbica</i>	69	<i>Kûs (Pod Vëli ~)</i>	26
<i>Gr^uôblje</i>	71	<i>Kûs (Vëli ~)</i>	19
<i>Gromûš (Pod ~)</i>	50	<i>Kûs(i) (Pod Vëli ~)</i>	19
<i>Grûja</i>	1	<i>Let'êrna</i>	2
<i>Grûjica</i>	1	<i>Lint'êrna</i>	2
<i>Grûž(i)na</i>	118	<i>Lišîca</i>	88
<i>Gûmlò (Barânovo ~)</i>	64	<i>Lišîcu (Pod ~)</i>	95
<i>G^uôla Glavîca</i>	84	<i>Loköcina</i>	31

<i>Lökva</i>	12	<i>Navina</i>	11
<i>Lökva</i>	107	<i>Navine (Pûnta ~)</i>	8
<i>Lökva</i>	108	<i>Navînu (Za ~)</i>	8
<i>Lokvânj</i>	37	<i>N^uôzdre</i>	6
<i>Lökve (Pût ~)</i>	79	<i>Njîva (Strîca ~)</i>	15
<i>Lokvîna</i>	107	<i>Omîš</i>	7
<i>Lokvîna</i>	108	<i>Omîšã (Za ~)</i>	5
<i>Lučina</i>	90	<i>Pãljîn Vřta</i>	102
<i>L^uôvrîna</i>	18	<i>Paračica</i>	55
<i>L^uôvrînja</i>	18	<i>Platići</i>	27
<i>Lûpěški Mû(l)</i>	109	<i>Pod Borîci</i>	117
<i>Lûpěški Mû(l)</i>	13	<i>Pod Gromûš</i>	50
<i>Mãdîno</i>	87	<i>Pod Jûžnje Strûn</i>	80
<i>Mãla (Mocîr(i)ca ~)</i>	83	<i>Pod Kîtu</i>	121
<i>Mãla Glãvã</i>	89	<i>Pod Lišicu</i>	95
<i>Mãla Rûpa</i>	16	<i>Pod Mãlu Glãvu</i>	100
<i>Mãle Glãve (Pût ~)</i>	82	<i>Pod Pöglavu</i>	101
<i>Mãli Škölj</i>	2	<i>Pod Pudarîcu</i>	62
<i>Mãlu Glãvu (Pod ~)</i>	100	<i>Pod Vëli Kûs</i>	26
<i>Mãslîne (Dîdove ~)</i>	21	<i>Pod Vëli Kûs(i)</i>	19
<i>Mocîr(i)ca</i>	83	<i>Podãnak</i>	59
<i>Mocîr(i)ca Mãla</i>	83	<i>Pöglava</i>	98
<i>Mocîr(i)ca Vëla</i>	91	<i>Pöglavu (Pod ~)</i>	101
<i>M^uôre (Drûgo ~)</i>	30	<i>Požarić</i>	115
<i>Mřv(i)no</i>	112	<i>Prⁱěški Mû(l)</i>	93
<i>Mû(l)</i>	70	<i>Procⁱêsija</i>	33
<i>Mû(l) (Lûpěški ~)</i>	109	<i>Pudarîca</i>	57
<i>Mû(l) (Lûpěški ~)</i>	13	<i>Pudarîcu (Pod ~)</i>	62
<i>Mû(l) (Prⁱěški ~)</i>	93	<i>Pûnta</i>	120
<i>Mulîć</i>	119	<i>Pûnta Navîne</i>	8
<i>Na Bûru</i>	39	<i>Pût (Stãri ~)</i>	41
<i>Na ĭgo</i>	110	<i>Pût Dubrînke</i>	34
<i>Na Jûgo</i>	110	<i>Pût Lökve</i>	79

<i>Pût Mâle Glâve</i>	82
<i>Pût Vële Glâve</i>	96
<i>Ravânac</i>	92
<i>Ravânca (Za ~)</i>	92
<i>Rîvanj</i>	65
<i>Rîvnja (Iřza ~)</i>	30
<i>Rûpa</i>	33
<i>Rûpa (Mâla ~)</i>	16
<i>Rûpa (Vëla ~)</i>	23
<i>Sapurâčina</i>	60
<i>Sazjûga Drâge</i>	97
<i>Selò (Stâro ~)</i>	42
<i>Smetlišće</i>	52
<i>Srîdnja Glavîca</i>	81
<i>Stâri Dv^uôri</i>	51
<i>Stâri Pût</i>	41
<i>Stâro Selò</i>	42
<i>St'êna (Vëla ~)</i>	36
<i>St'êne (B'êle ~)</i>	104
<i>Strân (Jûžnje ~)</i>	67
<i>Strân (Pod Jûžnje ~)</i>	80
<i>Strîca Njîva</i>	15
<i>Sv'êta Jelëna</i>	45
<i>Šimîn Vřta(l)</i>	53
<i>Škòlj (Mâli ~)</i>	2
<i>Škrîl</i>	77
<i>Třmezô(l)</i>	38
<i>Trogirić</i>	3
<i>Třsîna</i>	76
<i>T^uôrka</i>	122
<i>Vâla</i>	61
<i>Vëla (Moc'ri(i)ca ~)</i>	91

<i>Vëla Glâvâ</i>	103
<i>Vëla Rûpa</i>	23
<i>Vëla St'êna</i>	36
<i>Vële Glâve (Pût ~)</i>	96
<i>Vëli Kûs</i>	19
<i>Vëli Kûs (Pod ~)</i>	26
<i>Vëli Kûs(i) (Pod ~)</i>	19
<i>Vodâ</i>	40
<i>Vod'ê (Zg^uôr ~)</i>	43
<i>Vodîna</i>	40
<i>Vodîna</i>	58
<i>Vodostâjina</i>	47
<i>Vodu (Dòli nâ ~)</i>	25
<i>Vogrâčić</i>	54
<i>Volûjak</i>	74
<i>Vřnjîc</i>	48
<i>Vřta (Pâljîn ~)</i>	102
<i>Vřta(l)</i>	63
<i>Vřta(l) (Šimîn ~)</i>	53
<i>V^uôgrada</i>	85
<i>Za Navînu</i>	8
<i>Za Omîšâ</i>	5
<i>Za Ravânca</i>	92
<i>Zemljačina</i>	81
<i>Zg^uôr Vod'ê</i>	43
<i>Zmòrašnjâ Glavîca</i>	20
<i>Žalić</i>	114
<i>Žâlò</i>	29
<i>Žřnovica</i>	116

Literatura

- BROZOVIĆ, DALIBOR. 1963. – 1964. O aktualnim znanstvenim i nastavnim problemima hrvatskosrpske dijalektologije, osobito u klasifikaciji dijalekata. *Jezik*, 2, Zagreb, 53–60.
- BROZOVIĆ RONČEVIĆ, DUNJA. 1997. Hidronimi s motivom *vrelišta* na povijesnom hrvatskom jezičnom području. *Folia onomastica Croatica*, 6, Zagreb, 1–40.
- BROZOVIĆ RONČEVIĆ, DUNJA; ČILAŠ ŠIMPRAGA, ANKICA; VIDOVIĆ, DOMAGOJ. 2011. Suвременa toponimija otoka Paga. *Toponimija otoka Paga*. Ur. Skračić, Vladimir. Zadar: Sveučilište u Zadru – Centar za jadranska onomastička istraživanja, 639–679.
- ERHSJ = SKOK, PETAR. 1971. – 1974. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* (I–IV). Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- FILIPI, GORAN. 1997. *Betinska brodogradnja: Etimologijski rječnik pučkog nazivlja*. Šibenik: Županijski muzej u Šibeniku.
- FILIPI, AMOS RUBE. 1984. Hidronimija zadarskih otoka. *Onomastica Jugoslavica*, 11, Zagreb, 111–154.
- FILIPI, AMOS RUBE. 1957. O postanku imena Rivanj. *Radovi JAZU*, III, Zagreb, 485–488.
- FINKA, BOŽIDAR. 1971. Čakavsko narječje. *Čakavska rič*, 1, Split, 11–71.
- FINKA, BOŽIDAR. 1972. O govorima zadarskog otočja. *Ljetopis JAZU*, 76, Zagreb, 261–268.
- FINKA, BOŽIDAR. 1977. Dugootočki čakavski govori. *Hrvatski dijalektološki zbornik*, 4, Zagreb, 7–179.
- HRASTE, MATE. 1957. Dvoakcenatski sistem u hrvatskom ili srpskom jeziku. *Zbornik za filologiju i lingvistiku*, 11, Novi Sad, 85–91.
- HRASTE, MATE. 1964. O govoru Zadra i okolice. *Zbornik Zadar*, Zagreb, 443–455.
- JE = VINJA, VOJMIR. 2004. *Jadranske etimologije*. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti – Školska knjiga.
- JURIĆ, ANTE. 2007. Fonološki i morfološko-sintaktički kriteriji za bilježenje ugljanskih toponima. *Toponimija otoka Ugljana*. Ur. Skračić, Vladimir. Zadar: Sveučilište u Zadru – Centar za jadranska onomastička istraživanja, 333–344.
- JURIĆ, ANTE. 2010a. Toponimija Ista i Škarde. *Otoci Ist i Škarda*. Ur. Faričić, Josip. Zadar: Sveučilište u Zadru – Zavod za prostorno uređenje Zadarske županije – Matica hrvatska: Ogranak u Zadru – Hrvatsko geografsko društvo, 779–808.
- JURIĆ, ANTE. 2010b. Specifični toponomastički leksik (na primjeru sjevernodalmatinske obalno-otočne toponimije). *Folia onomastica Croatica*, 19, Zagreb, 135–150.
- KAPOVIĆ, MATE. 2015. *Povijest hrvatske akcentuacije. Fonetika*. Zagreb: Matica hrvatska.

- LISAC, JOSIP. 2009. *Hrvatska dijalektologija 2. Čakavsko narječje*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- LUKEŽIĆ, IVA. 1990. *Čakavski ikavko-ekavski dijalekt*. Rijeka: Izdavački centar Rijeka.
- MATASOVIĆ, RANKO; PRONK, TIJMEN; IVŠIĆ, DUBRAVKA; BROZOVIĆ RONČEVIĆ, DUNJA. 2016. *Etimologijski rječnik hrvatskoga jezika. Svezak 1: A – NJ*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- MOGUŠ, MILAN. 1977. *Čakavsko narječje*. Zagreb: Školska knjiga.
- RADULIĆ, LADISLAV. 1997. Toponomastika otoka Rivnja. *Zadarska smotra*, 46/4–6, Zadar, 67–81.
- RADULIĆ, LADISLAV. 2002. *Rječnik rivanjskog govora*. Zadar: Matica hrvatska.
- RUBIĆ, IVO. 1959. Otok Rivanj. *Radovi Instituta JAZU u Zadru*, 4–5, Zagreb, 117–143.
- SKOK, PETAR. 1950. *Slavenstvo i romanstvo na jadranskim otocima*. Zagreb: Jadranski institut JAZU.
- SKRAČIĆ, VLADIMIR. 1996. *Toponimija vanjskog i srednjeg niza zadarskih otoka*. Split: Književni krug.
- SKRAČIĆ, VLADIMIR. 1998. Hidronimi na zadarskim otocima i zadarskom kopnu u 14. i 15. stoljeću. *Folia onomastica Croatica*, 7, Zagreb, 221–235.
- SKRAČIĆ, VLADIMIR. 2002. Koje otoke označava Porfirogenetov Katautrebene? *Folia onomastica Croatica*, 11, Zagreb, 189–202.
- SKRAČIĆ, VLADIMIR. 2011. *Toponomastička početnica*. Zadar: Sveučilište u Zadru.
- SKRAČIĆ, VLADIMIR; ŠPRLJAN, NATAŠA. 2016. Toponimija otoka Vira. *Otok Vir*. Zadar: Sveučilište u Zadru – Općina Vir.
- ŠIMUNOVIĆ, PETAR. 2013. Predantički toponimi u današnjoj (i povijesnoj) Hrvatskoj. *Folia onomastica Croatica*, 22, Zagreb, 147–214.
- ŠPRLJAN, NATAŠA. 2013. Akcentuacija govora otoka Iža. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 39/1, Zagreb, 147–153.
- Toponimija kornatskog otočja*. 2013. Ur. Skračić, Vladimir. Zadar: Sveučilište u Zadru – Centar za jadranska onomastička istraživanja.
- Toponimija otoka Murtera*. 2010. Ur. Skračić, Vladimir. Zadar: Sveučilište u Zadru – Centar za jadranska onomastička istraživanja.
- Toponimija otoka Paga*. 2011. Ur. Skračić, Vladimir. Zadar: Sveučilište u Zadru – Centar za jadranska onomastička istraživanja.
- Toponimija otoka Ugljana*. 2007. Ur. Skračić, Vladimir. Zadar: Sveučilište u Zadru – Centar za jadranska onomastička istraživanja.
- Toponimija otoka Vrgade*. 2009. Ur. Skračić, Vladimir. Zadar: Sveučilište u Zadru – Centar za jadranska onomastička istraživanja.
- Toponimija šibenskog otočja*. 2016. Ur. Skračić, Vladimir. Zadar: Sveučilište u Zadru – Centar za jadranska onomastička istraživanja.

The Toponymy and the Dialect of the Island of Rivanj

Summary

This article consists of two parts: the description of the dialect of the island of Rivanj and the analysis of its toponymy.

The description of the dialect of Rivanj is mostly based on phonology and includes some morpho-syntactic features which are found in the toponymy of Rivanj. The dialect of Rivanj belongs to the Middle-Chakavian Ikavian-Ekavian dialectal group. Some of its main phonological and accentual features are: closed pronunciation of the vowel \bar{a} (\bar{a}), diphthongisation of the vowels \bar{e} (> $i\bar{e}$) and \bar{o} (> $u\bar{o}$), neutralisation of the Chakavian acute accent and lengthening of the vowels in stressed syllables.

The part related to toponomastics comprises a list of toponyms, a toponomastic map, a semantic classification of toponyms and an index of toponyms.

In the context of semantic classification of toponyms, different motivations for name choice, identified in the root form of the toponyms in the corpus of Rivanj, are analysed. The most common motivations are: geomorphological features of the referent, human activities, anthroponyms, animals and vegetation. Referential toponyms whose toponymic form refers to other toponyms and toponyms whose motivation is unknown or doubtful, are treated separately.

The results of this analysis confirm human activities (especially agriculture) as the main motivational drive in the toponymy of Rivanj and a very dense distribution of toponyms on the island's hinterland. On the other hand, maritime activities are hardly reflected in the toponymy of Rivanj. This confirms the orientation of the inhabitants of Rivanj towards the land and agricultural activities, which have been present since ancient times.

Ključne riječi: toponimija, Rivanj, opis govora, semantička klasifikacija

Keywords: toponymy, Rivanj, description of the dialect, semantic classification